

Відтак, дозволю зробити висновок, що волинська педагогічна наука і практика внесла свій вагомий доробок у вивчення та використання в освітньому просторі регіону спадщини В. О. Сухомлинського, і робота буде продовжена, я в цьому переконаний, особливо в процесі реалізації концепції Нова українська школа.

Список використаних джерел

1. Луцьок А. М. Василь Сухомлинський про педагогічну майстерність учителя : монографія. Луцьк : Надтир'я, 2003. 208 с.
2. Луцьок А. М. Василь Сухомлинський про педагогічну майстерність учителя : (до 100-річчя з дня народж.) : монографія. Вид. 2-ге, випр. та допов. Луцьк : Вежа-Друк, 2018. 175 с.
3. Збірник матеріалів ІХ Міжнародної науково-практичної конференції і ХХІІІ Всеукраїнських педагогічних читань «Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю: Щоб у серці жила Батьківщина», 15–16 вересня 2016 р., Луцьк / НАПН України, Укр. асоц. ім. Василя Сухомлинського, Волин. ін-т післядиплом. пед. освіти ; редкол.: О. В. Сухомлинська та ін. Луцьк : Надтир'я, 2016. 316 с.
4. Спадщина В. О. Сухомлинського – джерело сучасної педагогічної науки і практики : монографія / авт. кол.: О. В. Сухомлинська та ін. ; упоряд. П. С. Олешко ; НАПН України, Укр. асоц. ім. Василя Сухомлинського, Волин. ін-т післядиплом. пед. освіти. Луцьк : Надтир'я, 2016. 254 с.
5. Сухомлинський В. О. Павлицька середня школа. *Вибрані твори* : в 5 т. / В. О. Сухомлинський. Київ, 1977. Т. 4. С. 7–390.
6. Сухомлинський В. О. Слово про слово. *Вибрані твори* : в 5 т. / В. О. Сухомлинський. Київ, 1977. Т. 5. С. 160–167.
7. Зустрічі, знайомство, перспективи. URL: <http://osvitam.lutsk.ua/index55.html> (дата звернення: 15.08.2023).
8. Зустрічі, знайомство, перспективи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvitam.lutsk.ua/index55.html>.

Л. В. СУХОМЛИНСЬКА

<https://orcid.org/0000-0003-3055-5392>

доктор філософії,
науковий співробітник відділу педагогічного
джерелознавства та біографістики
ДНПБ України імені В. О. Сухомлинського
імейл: 1408koala@gmail.com

ХУДОЖНІ МІНІАТЮРИ В. СУХОМЛИНСЬКОГО ПРО ВІЙНУ У СУЧАСНОМУ ПРОЧИТАННІ

На тлі безпрецедентної військової агресії росії проти України, необхідність висвітлення, пояснення реалій війни, зокрема дитячій аудиторії, постає як найгостріша. Дітям дошкільного та молодшого шкільного віку найпростіше пояснити ці страшні події через малюнок, оповідання, казку, мультфільм тощо.

Оповідання про війну у художній спадщині В. Сухомлинського посідають значне місце. Ці твори вистраждані, переосмислені й почасти є результатом власного досвіду. Молодий вчитель пройшов фронт, був тяжко поранений, його рідна Кіровоградщина пережила жахи окупації. Вихованцями Павлівської школи, директором якої він став у 1948 р., стали обпалені війною діти – загиблі батьки, неповні сім'ї, голод та жахи окупації. Не складно провести паралелі із сучасною буремною історією України.

Говорити з дітьми про війну, змальовувати події війни, виховувати патріотичні почуття та жагу до боротьби із загарбниками за визволення від поневолення В. Сухомлинський воліє засобами художнього слова.

Літературно-художні твори В. Сухомлинського, кількість яких сягає 1500, знайшли своє місце в дитячій літературі, є актуальними та затребуваними, включені до букварів, читанок, підручників з української літератури. Морально-етичні доміанти закладені в художніх мініатюрах педагога, співзвучні запитам та подіям сьогодення.

У збірці «Я розповім вам казку... Філософія для дітей» упорядниці збірки О. Сухомлинська наводить такі слова педагога: «Війна – це всенародне горе, всенародне лихо; нічого, крім прокляття і ненависті, вбивство людини людиною в душі людській викликати не може. Але ми живемо в такому світі, де кожен повинен бути готовий до війни – готовий фізично і – що надзвичайно важливо – готовий духовно, морально. <...> Нам, вихователям, треба виховати у вихованцях глибоке розуміння і відчуття того, що горе й нещастя бувають різні. Одне горе підносить і загартовує людину, інше принижує і ганьбить; одне горе несуть з високо піднесеною головою, іншого соромляться» [1, с. 475]. Ці слова надзвичайно співзвучні сьогоденню.

У цій збірці ми нарахували більше 35 оповідань, присвячених подіям Німецько-радянської війни (1941–1945), здебільшого вони поміщені у розділі «Щоб у серці жила Батьківщина» [1, с. 474]. У них змальовані події зовсім іншої війни, але ситуації та проблеми, там зображені, перегукуються з подіями Російсько-української війни (2014–). «Тато повернувся» – про вояка, що втратив на війні обидві руки і не може взяти на руки маленьких донечок; «Мамо, сховайте цього листа в скриню» – про те, як сім'я отримала звістку про загибель батька на війні; «Ложка солдата», «Батьків олівець» – про зберігання реліквій війни; «Обгоріла вишенька», «Соловейкове гніздо», «Це моє поле, сину» – про любов українського солдата до рідної землі, прагнення серед хаосу та руйнування зберегти природу, дерево, пташку, життя; «Щоб гнів у серці не згас», «Я жив ненавистю до ворога» – про священний гнів та ненависть до ворогів, що живлять жагу до перемоги; «Серце солдата» – про те, як воїн ціною власного життя врятував дитину; «Мати біля могили сина» – про загибель сина

на війні і про материнське горе; «Не час помирати» – про те, як усією громадою спаленого, знищеного села збирали меблі для школи; «На могилі», «Три дуби», «Три берези над могилою», «Троянда в степу» – про героїзацію пам'яті полеглих героїв та багато інших оповідань.

У 2022 р. ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського НАПН України був запланований онлайн-проект «Дитина – частина природи» (за казками та оповіданнями В. Сухомлинського), присвячений вихованню дітей в єдності з природою. Але повномасштабне вторгнення росії в Україну внесло у проект такі болючі, але необхідні корективи. Ми актуалізували матеріал відповідно до подій нашого буремного часу.

Згідно проекту, на сторінці ДНПБ у Фейсбуці розміщено 10 оповідань В. Сухомлинського, присвячених подіям Німецько-радянської війни (1941–1945) [2]. Кожен текст проілюстровано малюнком, відео або фото, що відображає події Російсько-української війни (2014–). Наприклад, оповідання «На Тарасовій могилі», оприлюднене 25.09.2022, де є такі слова В. Сухомлинського: «Люди народжуються і вмирають, а народ вічний, безсмертний. Я вперше відчув, що переді мною – Україна, що я її син. Ці високі гори, далекі степи, води Дніпра – це моя рідна земля, а слово поетове – моя рідна мова». Це оповідання проілюстроване відео, де українські бійці, звільняючи Балаклію, під рашистським агітаційним плакатом знаходять портрет та вірш Т. Шевченка і читають його [3]. Онлайн-проект отримав схвальні відгуки, більше 200 уподобань, близько 100 коментарів та поширень, чим довів свою актуальність та затребуваність.

У Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України (2022) [4] зазначено, що «серед виховних напрямів сьогодні найбільш актуальними виступають громадянсько-патріотичне, духовно-моральне, військово-патріотичне та екологічне виховання як основні складові національно-патріотичного виховання, як стрижневі, основоположні, що відповідають як нагальним вимогам і викликам сучасності, так і закладають підвалини для формування свідомості нинішніх і прийдешніх поколінь». І наш проект засвідчує, що художні оповідання В. Сухомлинського про війну можуть бути використані як дидактичний матеріал освітянами, науковцями, здобувачами освіти, батьками.

Список використаних джерел

1. Сухомлинський В. О. Я розповім вам казку... : філософія для дітей / уклад. і авт. вступ. ст. О. В. Сухомлинська. Харків : Школа, 2016. 574 с.
2. Дитина – частина природи : онлайн-проект : (за казками та оповіданнями В. О. Сухомлинського) / ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського НАПН України, Від. пед. джерелознавства та біографістики, Сектор сухомлиністики ; наук. керівник

- Л. Д. Березівська. *Facebook*. Київ, 2022. URL: <http://surl.li/mnsbf> (дата звернення: 02.07.2023).
3. Як заповідав Тарас Григорович! / Ukrinform TV. *YouTube*. Оприлюднено: 11.09.2022. URL: <http://surl.li/mnscf> (дата звернення: 02.07.2023).
4. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України : затв. наказом МОН України від 6 черв. 2022 р. № 527. *Законодавство України* : база даних / Верхов. Рада України. Київ, 2022. URL.: <http://surl.li/kkniy> (дата звернення: 02.07.2023).

Л. В. ТКАЧУК

<https://orcid.org/0000-0003-3337-2540>

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки
та освітнього менеджменту
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини
імейл: larysa.tkachuk.2011@gmail.com

ЗАХИСНЕ ВИХОВАННЯ: В. О. СУХОМЛИНСЬКИЙ І СУЧАСНІСТЬ

Видатний український педагог Василь Олександрович Сухомлинський стверджував, що любов до дитини у педагогічній діяльності – «це плоть і кров вихователя як сили, здатної впливати на духовний світ іншої людини. Педагог без любові до дитини – це все одно, що співець без голосу, музикант без слуху, живописець без відчуття кольору» [5, с. 292]. Любов до дитини у багатогранній спадщині Василя Олександровича – це не тільки її проголошення й утвердження у складній системі взаємостосунків педагога й вихованців. Він наголошував, що «любити дитину – це значить захищати її від того зла, яке ще оточує багатьох дітей у житті...» [5, с. 302], від «насильства над тілом і душею» [5, с. 306], і зазначав, що важливу складову частину його педагогічної системи становить «захисне виховання» [5, с. 302].

Видатний педагог виділив та схарактеризував ті категорії дітей, які потребують захисту. Вони, за висловом В. О. Сухомлинського, «несуть у своєму серці відкриту рану» [5, с. 302], скалічені злом або шкільного або родинного оточення. У школі – песимістичне [5, с. 293], беземоційне або ж з переважанням негативних емоцій ставлення до дитини [5, с. 295], неповага до неї [5, с. 300]. У сім'ї серця дітей вражає «самотність, коли дитина знає й відчуває, що вона нікому не потрібна» [5, с. 302]; виховання «в дусі обману, нечесності, егоїзму, зневаги до людей» [5, с. 303]; застосування фізичних покарань [5, с. 303]. Потребують своєрідного захисного виховання і «заласкані в сім'ї діти», розбещені нічим не обмеженою свободою самовиявлення (принцип «Я так хочу – і так роблю» [5, с. 303] та так звані «важкі діти».